

Posudek disertační práce

Jan H á l e k: Rakouská zahraniční politika Felixe knížete Schwarzenberga – idea Mitteleuropy. Praha 2010, 426 stran.

Felix kníže Schwarzenberg patří podle mého názoru spolu s Metternichem a Aehrenthalem k trojici nejvýznamnějších osobností zahraniční politiky habsburské monarchie v celém „dlouhém“ 19. století, vymezeném léty 1815–1914. Autorovo rozhodnutí zkoumat povahu a význam jeho působení v úřadě rakouského ministerského předsedy v letech 1848–1852 proto považuji za nanejvýš správné a potřebné. Jde sice o téma, jímž se již zabývala řada historiků, ale Hálek výsledky své práce nesporně prokázal, že je nezbytné ve výzkumu pokračovat a je možné dospět k novým poznatkům a pohledům.

Autor vyšel z promyšleného konceptu, práci rozdělil do pěti hlavních kapitol. První (*Německá otázka v letech 1815–1848*) má v podstatě expoziční funkci. Hálek v ní prezentuje vývoj v německém prostoru od Vídeňského kongresu v letech 1814/1815 do vypuknutí revoluce v roce 1848 resp. do Schwarzenbergova nástupu do úřadu v listopadu 1848. V první části předkládá pozoruhodná hodnocení významu a fungování Německého spolku, Celního spolku i vzniku a působení moderního německého nacionalismu. Zbývající dvě části první kapitoly jsou již věnovány vývoji v počáteční fázi revoluce 1848 v Německu, samozřejmě především s ohledem na pozici Pruska a habsburské monarchie.

Druhá kapitola (*Felix Schwarzenberg a německá politika v roce 1849*) je věnována hodnocení Schwarzenbergovy osobnosti a otázky jeho nástupu k moci i okolnostem, za nichž došlo k zásadním změnám v habsburské monarchii (nástup císaře Františka Josefa I. na trůn, částečná výměna v politické špičce, změny na klíčovách postech v diplomatickém

sboru). Právě při této příležitosti poprvé Hálek prezentuje a hodnotí ideu Mitteleuropy resp. „říše se 70 miliony poddaných“ jako jednu z možností řešení německé otázky.

Ačkoli je převážná část textu samozřejmě věnována německým záležitostem, autor neopouští stranou ty z „mimoněmeckých“ problémů, které měly pro habsburskou monarchii klíčový význam a v jistých úsecích vývoje během revoluce 1848–1849 ohrožovaly její vitální zájmy, ba samotnou její další existenci. Mám na mysli vývoj revoluce v Uhrách a Itálii, při jehož hodnocení prokazuje Hálek potřebné znalosti a rozhled. Za zvlášť přínosnou považuji jeho analýzu aktivit některých osobností na rakouské straně (Windischgrätz, Radecký) i hodnocení vývoje rakousko-ruských jednání v souvislosti s ruským zásahem proti revoluci v Uhrách.

Ve čtvrté kapitole (*Erfurtská unie a spolek čtyř králů*) se autor opět vrací k německé problematice a sleduje vývoj v době odlivu revoluční vlny a nástupu krajně konzervativních sil. Jde v podstatě o rekapitulaci a zhodnocení událostí na „cestě zpět“, která vedla k obnově předrevolučních poměrů, Německého spolku i fungování spolkového sněmu.

Poslední, pátá kapitola (*Olomoucká punktace a ztroskotání idey Mitteleuropy*), přináší, byť místy v poněkud zkratkovité podobě – autor podle mého názoru možná mohl některým problémům věnovat více prostoru – patrně to nejpodstatnější z Hálkovy práce. Autor vychází z hodnocení berlínského kongresu německých knížat a konference ve Frankfurtu, za přínosné považuji hodnocení německé otázky v evropském kontextu. Zcela klíčová pak je autorova pozoruhodná a v nejednom ohledu nová prezentace a především hodnocení role, již sehrálo Rusko jako nepochybný arbitr ve sporu obou německých velmocí, včetně průběhu jednání ve Varšavě a hlavně v souvislosti s takzvanou olomouckou punktací v listopadu 1850, kdy Rakousko dosáhlo Pyrrhova vítězství a Prusko – dle autorova výkladu – spíše jistého odkladu potřebného k

„nadechnutí“ a nedošlo, na rozdíl od standartní explikace, k výsledku, který by bylo možno označit jako „ponížení Pruska“, jak jsou dodnes olomoucká ujednání obvykle traktována. Poslední část závěrečné kapitoly je logicky zaměřena na další osud ideje Mitteleuropy, zhodnocení Drážďanské konference a závěr působnosti Schwarzenbergovy vlády. Je nepochybné, že ztroskotání ideje „říše 70 milionů“ mělo více příčin, ale tou hlavní s největší pravděpodobností byla skutečnost, že mezi příslušnou představou a její případnou realizací stála řada v dané situaci zcela nepřekonatelných překážek, z nichž patrně nejvýznamnější byl hluboký rozpor mezi momentálními i dlouhodobými dispozicemi habsburské monarchie a představou jejího ministerského předsedy.

Jan Hálek vyšel z hluboké znalosti rozsáhlé odborné literatury, prostudoval úctyhodné množství nevydaných i vydaných pramenů. Je třeba vyjádřit velký respekt s ohledem na Hálkovy zcela neobvyklé jazykové dispozice, neboť jeho bibliografie uvádí prameny resp. pramenné edice v němčině, angličtině, francouzštině, italštině, a dokonce i v maďarštině. V seznamu odborné literatury pak najdeme i tituly v ruštině. Musím přiznat, že se s takto širokou jazykovou dispozicí autora doktorské disertace setkávám poprvé.

Rozhodně nemíním dílčími výtkami jakkoli snižovat kvalitu předložené práce, přesto je musím uvést. Za poněkud diskutabilní považuji uvedení obratu „idea Mitteleuropy“ v titulu práce. Samozřejmě, v textu je této otázce věnován prostor, ale v podstatě dost nerozsáhlý. Obsahem disertace je sice pozoruhodná prezentace a hodnocení vývoje rakouské politiky a problémů habsburské monarchie za revoluce 1848–1849 a po ní až do konce existence Schwarzenbergovy vlády, ale otázce uvedené ideje „říše 70 milionů“ je věnována poměrně malá pozornost, což nepochybně odpovídá skutečnosti, že naděje na její realizaci byla s ohledem na mezinárodní situaci vcelku mizivá.

Místy narazíme na nedostatky v prepisech (Schumla x Šumla; Aleppo x Halab; Kiutahia – Kutahia, s. 178), někdy se setkáme s poněkud svéráznými jazykovými novotvory („přeuspořádání“ – s. 306), narazíme na kolísání pojmů (výjimečný x válečný stav, s. 306), na pojmy zmatené („latinské pobřeží“ – s. 209); chybné uvádění zeměpisných názvů (autor často uvádí název „Miláno“, což je nesprávné, v české podobě Milán, italsky Milano), což vše jsou spíše technické drobnosti a nikoli záležitosti zásadní.

Zvážím-li v první řadě odborná hlediska, mohu s uspokojením konstatovat, že disertační práce Jana Háalka nesporně splňuje základní požadavky, autor prokázal rozsáhlou znalost pramenů i odborné literatury, dospěl k pozoruhodným podloženým závěrům a jeho text je významným příspěvkem ke zkoumání uvedené problematiky. Také slovesná stránka textu má velmi solidní úroveň. Všechna podstatná zjištění mne proto vedou k tomu, abych předloženou práci doporučil k obhajobě.

V Hostivici, 12. května 2010

Prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc.

Ústav světových dějin FFUK